

International Justice and International Enforcement

2022

Editors

Alexander J. Bělohlávek

Naděžda Rozehnalová

**Czech Yearbook
of International Law[®]**

**Impressum,
list of content
and
abstracts only**

**Czech Yearbook
of International Law[®]**

Czech Yearbook of International Law®

Volume XIII

2022

**International Justice and International
Enforcement**

Editors

Alexander J. Bělohlávek

Professor
at the VŠB TU
in Ostrava
Czech Republic

Naděžda Rozehnalová

Professor
at the Masaryk University
in Brno
Czech Republic

Questions About This Publication

www.czechyearbook.org; www.lexlata.pro; editor@lexlata.pro

LEX LATA

COPYRIGHT © 2022

By Lex Lata B.V.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means including information storage and retrieval systems without permission in writing from the publisher.

Printed in the EU.

ISBN/EAN: 978-90-829824-6-6

ISSN: 2157-2976

Lex Lata B.V.

Mauritskade 45-B

2514 HG – THE HAGUE

The Netherlands

The title *Czech Yearbook of International Law*[®] as well as the logo appearing on the cover are protected by EU trademark law.

Typeset by Lex Lata B.V.

Advisory Board

Helena Barancová
Trnava, Slovakia

Jaroslav Fenyk
Brno, Czech Republic

Karel Klíma
Prague, Czech Republic

Ján Klučka
Košice, Slovakia

Hon. Rajko Knez
Ljubljana, Slovenia

Peter Mankowski
Hamburg, Germany

Andrzej Mączyński
Krakow, Poland

Maksymilian Pazdan
Katowice, Poland

August Reinisch
Vienna, Austria

Michal Tomášek
Prague, Czech Republic

Vladimír Týč
Brno, Czech Republic

Editorial Board

Filip Černý
Prague, Czech Republic

Paweł Czarnecki
Warsaw, Poland

Marcin Czepelak
Krakow, Poland

Hon. Ludvík David
Brno, Czech Republic

Jan Kněžínek
Prague, Czech Republic

Oskar Krejčí
Prague, Czech Republic

Olexander Merezhko
Kiev, Ukraine

Petr Mlsna
Prague, Czech Republic

Robert Neruda
Brno, Czech Republic

Monika Pauknerová
Prague, Czech Republic

František Poredoš
Bratislava, Slovakia

Matthias Scherer
Geneva, Switzerland

Vít Alexander Schorm
Prague, Czech Republic

Miroslav Slašťan
Bratislava, Slovakia

Václav Stehlík
Olomouc, Czech Republic

Jiří Valdhans
Brno, Czech Republic

„We regret to announce the death of our most reputable colleague Professor Peter Mankowski from Germany. We are thankful for his efforts invested in our common project. His personality and wisdom will be deeply missed by the whole editorial team.“

Address for communication & manuscripts

Czech Yearbook of International Law[®]

Jana Zajíce 32, Praha 7, 170 00, Czech Republic

editor@lexlata.pro

Editorial support:

Jan Šamlot, DrTF. Lenka Němečková,
Dipl. Ing. Karel Nohava, Anna Dušková

Impressum

Institutions Participating in the CYIL Project

Academic Institutions within Czech Republic

Masaryk University (Brno)

Faculty of Law, Department of International and European Law
[*Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta,
Katedra mezinárodního a evropského práva*]

University of West Bohemia in Pilsen

Faculty of Law, Department of Constitutional Law &
Department of International Law
[*Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta,
Katedra ústavního práva & Katedra mezinárodního práva*]

VŠB – TU Ostrava

Faculty of Economics, Department of Law
[*VŠB – TU Ostrava, Ekonomická fakulta, Katedra práva*]

Charles University in Prague

Faculty of Law, Department of Commercial Law, Department
of European Law & Centre for Comparative Law
[*Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta,
Katedra obchodního práva, katedra evropského práva &
Centrum právní komparatistiky, PrF UK*]

University College of International and Public Relations Prague

[*Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha*]

Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the Czech Republic, v.v.i.

[*Ústav státu a práva Akademie věd ČR, v.v.i.*]

University of Finance and Administration, Czech Republic

[*Vysoká škola finanční a správní, a.s., Praha, Česká republika*]

Non-academic Institutions in the Czech Republic

Office of the Government of the Czech Republic

Department of Legislation, Prague
[*Úřad vlády ČR, Legislativní odbor, Praha*]

Arbitration Court attached to the Economic Chamber of the Czech Republic and Agricultural Chamber of the Czech Republic, Prague

[Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky]

International Arbitration Court of the Czech Commodity Exchange, Prague

[Mezinárodní rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze, Praha]

ICC National Committee Czech Republic, Prague

[ICC Národní výbor Česká republika, Praha]

Institutions outside the Czech Republic Participating in the CYIL Project

Austria

University of Vienna *[Universität Wien]*

Department of European, International and Comparative Law,
Section for International Law and International Relations

Poland

Jagiellonian University in Krakow *[Uniwersytet Jagielloński v Krakowie]*

Faculty of Law and Administration,
Department of Private International Law

Slovakia

Slovak Academy of Sciences, Institute of State and Law

[Slovenská akadémia vied, Ústav štátu a práva], Bratislava

University of Matej Bel in Banská Bystrica

[Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici],
Faculty of Political Sciences and International Relations,
Department of International Affairs and Diplomacy

Trnava University in Trnava *[Trnavská Univerzita v Trnave]*,

Faculty of Law, Department of Labour Law and Social Security
Law

| | |

*Proofreading and translation support provided by:
SPĚVÁČEK překladatelská agentura s.r.o., Prague, Czech
Republic and Pamela Lewis, USA.*

Contents

List of Abbreviations	xi
------------------------------------	-----------

ARTICLES

Martin Jarrett

Implicit Legality Requirements in Investment Treaty Arbitration: A Doctrinal Critique of Current Jurisprudence	3
---	----------

Alexander J. Bělohávek

Scope of Jurisdiction of Tribunals and International Authorities in Interpretation of International Law	23
--	-----------

Maria Elvira Méndez-Pinedo

Principle of Effectiveness in EU Law: Case-law of European Court of Justice over the Course of Decade 2010-2020.....	75
---	-----------

Massimiliano Pastore

<i>Res Judicata</i> and the Brussels Regulation (Recast).....	99
--	-----------

Tereza Profeldová

Relationship between the EU Law and Constitutional System of Member States - Did EU Cross the Line?	111
--	------------

Albertas Šekštelo

Jurisdictional Challenges Related to Investor-State Counterclaims Based on Breach of Human Rights.....	137
---	------------

Guangjian Tu | Zeyu Huang

Inter-Regional Judicial Assistance: Achievements, Problems and Suggestions.....	173
--	------------

Julia Cirne Lima Weston

The International Tribunal for the Law of the Sea: Its Wide Jurisdiction and Potential to Analyse Current Law of the Sea Topics	211
--	------------

CASE LAW

Alexander J. Bělohávek

Selected Case Law of Czech Courts and of Constitutional Court of Czech Republic Concerning Jurisdiction of Courts and Enforceability of Judicial Decisions on Basis of International Treaties and EU Law	235
---	------------

BIBLIOGRAPHY, CURRENT EVENTS, IMPORTANT WEB SITES

Alexander J. Bělohávek

Selected Bibliography for 2021	289
Current Events	309
Important Web Sites	311
Index.....	315

All contributions in this book are subject to academic review.

Neither the editorial board nor the publisher collects any fees or other performance for publishing contributions from the authors and distances itself from such practices. Authors do not receive any royalty or other remuneration for their contributions.

Articles

Martin Jarrett

Implicit Legality Requirements in Investment Treaty Arbitration: A Doctrinal Critique of Current Jurisprudence 3

Alexander J. Bělohávek

Scope of Jurisdiction of Tribunals and International Authorities in Interpretation of International Law.....23

Maria Elvira Méndez-Pinedo

Principle of Effectiveness in EU Law: Case-law of European Court of Justice over the Course of Decade 2010-2020.....75

Massimiliano Pastore

Res Judicata and the Brussels Regulation (Recast).....99

Tereza Profeldová

Relationship between the EU Law and Constitutional System of Member States - Did EU Cross the Line?111

Albertas Šekštelo

Jurisdictional Challenges Related to Investor-State Counterclaims Based on Breach of Human Rights.....137

Guangjian Tu | Zeyu Huang

Inter-Regional Judicial Assistance: Achievements, Problems and Suggestions.....173

Julia Cirne Lima Weston

The International Tribunal for the Law of the Sea: Its Wide Jurisdiction and Potential to Analyse Current Law of the Sea Topics211

Martin Jarrett

Implicit Legality Requirements in Investment Treaty Arbitration: A Doctrinal Critique of Current Jurisprudence

Key words:

Cortec Mining v. Kenya |
Investment treaties | *Legality*
requirements | *Article 31*
VCLT

Abstract | *Various arbitral tribunals have made obiter statements that legality requirements relevant to their jurisdiction can be read into investment treaties, but only one such tribunal has gone a step beyond that by making such jurisprudence the ratio decidendi of its decision, namely the arbitral tribunal in Cortec Mining v. Kenya. The investor challenged the adverse decision on jurisdiction that came its way. The annulment committee has now issued its annulment decision – and it does not make for good reading for investors. Effectively, it green-lighted the practice of arbitral tribunals reading legality requirements into investment treaties.*

This contribution examines the doctrinal foundations of this jurisprudential practice. With specific regard to Article 31 of the Vienna Convention on the Law of Treaties, it argues that those doctrinal foundations are shaky, with the result that this jurisprudence on reading in legality requirements should be seen as bad law. But advocates for international investor accountability need not worry that investors will evade justice. There are other options for sanctioning investor misconduct, one of which could deliver better rule-of-law outcomes compared to subjecting an investor to an implicit legality requirement.

Dr. Martin Jarrett is a Senior Research Fellow at the Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law. He is qualified as a Solicitor and Barrister in New South Wales, Australia and holds the following academic degrees: Bachelor of Arts, Bachelor of Laws (with first class honours), Graduate Diploma of Legal Practice, and Doctor of Laws (*soma cum laude*).
E-mail: jarrett@mpil.de

Summaries

DEU [Implizite Legalitätsanforderungen im Schiedsverfahren gemäß Investitionsschutzabkommen: doktrinale Kritik an der aktuellen Rechtsprechung]

Verschiedenste Schiedsgerichte haben bereits in Form von Obiter dicta die Rechtauffassung geäußert, es ließe sich aus dem Wortlaut diverser Investitionsschutzabkommen eine Legalitätsanforderung betreffend Kompetenz und Zuständigkeit herauslesen. Nur ein einziges der Schiedsgerichte – namentlich das ind er Rechtssache Cortec Mining v. Kenia – ging noch weiter und erhob dieses juristische Postulat zum eigentlichen Entscheidungsgrund. In dieser Rechtssache hatte der Investor eine für ihn nachteilig gelegene Entscheidung über die Gerichtsbarkeit/Zuständigkeit angefochten. Der Ausschuss zur Aufhebung von Schiedssprüchen veröffentlichte nunmehr seine Entscheidung über die Aufhebung – mit betrüblichem Ausgang für Investoren. Vielmehr gab der Ausschuss im Wesentlichen das grüne Licht für die Praxis derjenigen Schiedsgerichte, die behaupten, die Legalitätsanforderung sei fester Bestandteil der Investitionsschutzabkommen.

Der vorliegende Beitrag untersucht die doktrinalen Grundlagen dieser Anwendungspraxis. Unter ausdrücklichem Verweis auf Art. 31 der Wiener Vertragsrechtskonvention wird behauptet, dass diese doktrinalen Grundlagen recht wackelig sind, weswegen der Ansatz, wonach Legalitätsanforderungen Bestandteil von Investitionsschutzabkommen sind, als juristisch falsch zurückzuweisen wäre. Dennoch müssen die Befürworter der internationalen Haftung von Investoren nicht befürchten, dass sich Investoren der Gerechtigkeit entziehen: deren widerrechtliches Vorgehen lässt sich auch auf andere Arten ahnden. Zumindest eine davon dürfte aus Sicht der Rechtsstaatsanforderungen bessere Ergebnisse zeitigen als die Herleitung impliziter Legalitätsanforderungen in Bezug auf Investoren.

CZE [*Implicitní požadavky legality v rozhodčím řízení podle dohod o ochraně investic: doktrinální kritika aktuální judikatury*]

Nejrůznější rozhodčí soudy již konstatovaly formou obiter dicta, že ze znění dohod o ochraně investic lze vyčíst požadavky na legitimitu ohledně pravomoci a příslušnosti. Pouze jediný takovýto rozhodčí soud, a sice rozhodčí soud ve věci Cortec Mining v. Keňa, však z tohoto rámce vykročil a tento právní postulát povýšil na ratio decidendi svého rozhodnutí. Investor v uvedené věci napadl rozhodnutí o pravomoci/příslušnosti, které pro něj vyznívalo nepříznivě. Výbor pro rušení rozhodčích nálezů nyní vydal své rozhodnutí o zrušení – a investory jím nepotěšil. V podstatě dal tento výbor zelenou praxi rozhodčích soudů, které tvrdí, že požadavek legality je součástí dohod o ochraně investic.

Tento příspěvek zkoumá doktrinální základy této aplikační praxe. S výslovným odkazem na článek 31 Vídeňské úmluvy o smluvním právu tvrdí, že tyto doktrinální základy jsou poněkud vratké, v důsledku čehož by tento přístup, podle něhož jsou požadavky legality součástí znění dohod o ochraně investic, měl být považován za právně chybný. Nicméně obhájci mezinárodní odpovědnosti investorů se nemusí obávat, že se investoři spravedlnosti vyhnou. Existují i jiné možnosti sankcionování protiprávního jednání investorů. Jedna z nich by přitom mohla mít lepší výsledky z hlediska požadavků právního státu než dovozování implicitních požadavků legality ve vztahu k investorům.

POL [*Dorozumiany wymóg zgodności z prawem w postępowaniu arbitrażowym na gruncie umów o ochronie inwestycji: doktrynalna krytyka aktualnego orzecznictwa*]

W świetle ryzyka, które oznacza dla państw postępowanie arbitrażowe w sporach o ochronę inwestycji, państwa próbują ograniczać takie postępowania arbitrażowe, zwłaszcza przez wymóg dotyczący zgodności powstania inwestycji danyh inwestorów z prawem. Wymóg ten często, choć nie zawsze, pojawia się w umowach o ochronie inwestycji. W przeciwnym razie dyskutuje się o tym, czy dany wymóg istnieje jako dorozumiany. Zgodnie z najnowszym orzecznictwem za najbardziej trafny należy uznać pogląd, iż najprawdopodobniej taki wymóg rzeczywiście powstaje. Artykuł podważa to, czy przedmiotowe orzecznictwo jest właściwe doktrynalnie.

FRA **[Les exigences implicites de légalité dans les arbitrages en vertu des traités d'investissement : une critique doctrinale de la jurisprudence actuelle]**

Au vu du risque que représente l'arbitrage dans les litiges relatifs à la protection des investissements, les États tendent à limiter ces procédures arbitrales, notamment à travers l'exigence d'une origine légale des investissements en question. Cette exigence figure habituellement, quoique non sans exception, dans les traités d'investissement. En son absence, on peut s'interroger sur l'existence d'une exigence implicite en ce sens. À la lumière de la jurisprudence récente, il convient de conclure qu'une telle exigence semble exister. Le présent article remet en question la solidité doctrinale de cette jurisprudence.

RUS **[Имплицитные требования законности в арбитраже в светесоглашенийозащитеинвестиций:доктринальная критика действующей судебной практики]**

С учетом риска, который представляет арбитраж в спорах о защите инвестиций, государства стремятся ограничить такой арбитраж, в частности, выдвигая требование законности возникновения инвестиции соответствующих инвесторов. Это требование обычно, но не всегда встречается в соглашениях о защите инвестиций. При его отсутствии же ведутся споры о том, возникает ли в данном случае имплицитное требование. В свете судебной практики последнего времени наиболее приемлемым следует считать мнение, что такое требование, очевидно, возникает. В данной статье ставится под сомнение доктринальная правильность этой судебной практики.

ESP **[Requisitos implícitos de legalidad en el arbitraje en el marco de los convenios de protección de inversiones: una crítica de la doctrina de la jurisprudencia actual]**

Dado el riesgo que supone para ellos el arbitraje en los litigios de protección de inversiones, los Estados han intentado restringirlo, en particular, exigiendo que las inversiones afectadas se hayan generado de forma legal. Este requisito suele aparecer, aunque no siempre, en los convenios de protección de inversiones. En caso contrario, se discute la posibilidad de que tal requisito esté presente implícitamente en dichos convenios. A la luz de las resoluciones actuales, parece que la opinión que más pertinencia ha ganado es que el requisito de legalidad de las inversiones se

derive posiblemente de los convenios. Este trabajo cuestiona la solidez de la doctrina subyacente a las resoluciones recientes.

| | |

Alexander J. Bělohávek

ORCID iD 0000-0001-5310-5269

<https://orcid.org/0000-0001-5310-5269>

Scope of Jurisdiction of Tribunals and International Authorities in Interpretation of International Law

Abstract | *This paper focuses on the specific attributes of the interpretation of international law from the theoretical perspective and through the analysis of selected case-law at the international, European and national level. The key document that sets forth the basic interpretation rules is the Vienna Convention on the Law of Treaties (VCLT); deemed to be the codification of customary law, the VCLT is steadfastly respected in essentially all countries of the world. However, in the international environment, the interpretation procedures incorporated in the Convention, primarily Article 31 et seq. of the VCLT, must be applied autonomously, i.e. separately from national interpretation or interpretation supplied by other authorities; autonomous interpretation only permits the latter as a subsequent instrument used for some measure of inspiration. In view of its importance and recognition in case-law, the concept of autonomous interpretation is a pivotal topic of this paper. Apart from the description itself of the*

Key words:

autonomous interpretation | good faith | European Convention on Human Rights (ECHR) | European Court of Human Rights (ECtHR) | linguistic interpretation | comparative interpretation | interpretation methods | inconsistent interpretation | international tribunal | national court | source of law | precedent | relative precedent | case-law | stare decisis | temporality of interpretation | United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) | UNCITRAL | UNIDROIT | Vienna Convention on the Law of Treaties | national law | interpretation of an international treaty | interpretation rules

Alexander J. Bělohávek, Univ. Professor, Prof. zw., Dr. iur., Mgr., Dipl. Ing. oec (MB), prof. hon., Dr. h. c. Lawyer (Managing Partner of Law Offices Bělohávek), Dept. of Law, Faculty of Economics, Ostrava, Czech Republic; Dept. of Int. law, Faculty of law, West Bohemia University, Pilsen, Czech Republic; Vice-President of the International Arbitration Court at the Czech Commodity Exchange, Arbitrator in Prague, Paris (ICC), Vienna (VIAC), Moscow, Vilnius, Warsaw, Minsk, Almaty, Kiev, Bucharest, Ljubljana, Sofia, Kuala Lumpur, Beijing – CIETAC (China), Shenzhen (China) etc., Arbitrator pursuant to UNCITRAL Rules. Member of ASA, DIS, ArbAut etc. Immediately past president of the WJA – the World Jurist Association, Washington D.C./USA. E-mail: office@ablegal.cz

functioning of the autonomous interpretation, the author also analyses several associated issues and challenges.

Summaries

FRA [L'étendue de la compétence des juridictions et des autorités internationales en matière d'interprétation du droit international]

Le présent article examine les spécificités de l'interprétation du droit international d'abord dans une perspective théorique, puis en analysant plusieurs décisions de justice rendues aux niveaux international, européen et national. Le texte fondamental énonçant les principales règles d'interprétation est la Convention de Vienne sur le droit des traités (CVDT), qui est considérée comme une codification du droit coutumier, et qui jouit à ce titre d'un grand respect dans la quasi-totalité des États du monde. Les procédés d'interprétation prévus par la Convention, notamment par son article 31 et ss., lorsqu'ils sont appliqués dans un contexte international, doivent cependant l'être de manière autonome, c'est-à-dire en faisant abstraction de l'interprétation nationale ou de celle utilisée par d'autres autorités. Ces dernières peuvent être utilisées à titre subsidiaire, comme source d'inspiration. Étant donné l'importance de l'interprétation autonome et de son respect dans la jurisprudence, cette notion est le thème central de l'article. Outre les caractéristiques de l'interprétation autonome, l'auteur se penche également sur les problèmes qui y sont associés.

CZE [Rozsah pravomoci soudů a mezinárodních orgánů při výkladu mezinárodního práva]

Tento článek se zaměřuje na specifika výkladu mezinárodního práva, a to jednak z teoretického hlediska, jednak rovněž analýzou vybrané judikatury na úrovni mezinárodní, evropské i vnitrostátní. Základním dokumentem poskytující výchozí výkladová pravidla je Vídeňská úmluva o smluvním právu (VCLT), která se považuje za kodifikaci obyčejového práva, tudíž požívá silného respektu napříč v podstatě všemi státy světa. Úmluvou poskytnuté interpretační postupy, obsažené zejména v jejím čl. 31 a násl., je však zapotřebí v mezinárodním prostředí činit autonomně, tj. s oproštěním se od interpretace vnitrostátní či poskytnuté jinými orgány, přičemž tato může při autonomním výkladu sloužit pouze následně a v mezích jakési inspirace. Vzhledem k důležitosti autonomního výkladu a jeho

dodržování v rozhodovací praxi je tak tento pojem stěžejním tématem tohoto článku, přičemž autor se zabývá kromě popisu samotného fungování autonomního výkladu rovněž problémy s ním spojenými.

POL [**Zakres kompetencji sądów i organów międzynarodowych w interpretacji prawa międzynarodowego**]

Praktyka wykładnicza międzynarodowych źródeł prawa ma swoją specyfikę, czego najbardziej wyrazistym przykładem jest konieczność przeprowadzania autonomicznej interpretacji. Dlatego niniejszy artykuł nie tylko wskazuje inne odmienności, ale również omawia sens i cel autonomicznej wykładni, sposób jej przeprowadzania oraz związane z tym problemy. Perspektywy doktrynalne w końcowej części artykułu są analizowane w oparciu o praktykę orzeczniczą wybranych instytucji sądowniczych jak na poziomie międzynarodowym, tak europejskim i krajowym.

DEU [**Reichweite der Kompetenzen von Gerichten und internationalen Stellen bei der Auslegung des internationalen Rechts**]

Die Auslegungsprinzipien der internationalen Rechtsquellen bergen zahlreiche Besonderheiten – eine der markantesten von ihnen ist die Notwendigkeit der autonomen Auslegung. Deshalb konzentriert sich der Artikel neben der Definition weiterer Unterschiede v.a. auf den Sinn und Zweck der autonomen Auslegung, die Art und Weise, in der sie erfolgt, und die mit ihr verbundenen Probleme. Die doktrinalen Ausgangspunkte werden vom Artikel in einer abschließenden Passage ebenfalls analysiert, und zwar anhand der Entscheidungspraxis ausgewählter Gerichte sowohl auf internationaler und europäischer als auch auf nationaler Ebene.

RUS [**Объем компетенции судов и международных органов при толковании международного права**]

В процедурах толкования международных источников права можно обнаружить целый ряд особенностей, наиболее существенной из которых является необходимость осуществления автономного толкования. В данной связи, помимо перечисления других отличительных черт, настоящая статья главным образом посвящена смыслу и цели автономного толкования, способу его осуществления и связанным с ним проблемам. В заключительной части

статьи также анализируются доктринальные основы в свете практики принятия решений некоторыми судебными организациями как на международном и европейском уровне, так и на национальном уровне.

ESP [***Alcance de la competencia de los tribunales y organismos internacionales en la interpretación del derecho internacional***]

Los métodos de interpretación de las fuentes de derecho internacionales presentan numerosas particularidades, de las cuales la más significativa es la necesidad de una interpretación autónoma. Por lo tanto, este artículo, además de delimitar las otras diferencias, se centra, en particular, en el sentido y el objetivo de la interpretación autónoma, su aplicación y los problemas relacionados. El artículo concluye con el análisis de los fundamentos doctrinales dando cuenta de las resoluciones de varios organismos judiciales tanto en el ámbito internacional y europeo como en el nacional.

| | |

Maria Elvira Méndez-Pinedo

Principle of Effectiveness in EU Law: Case-law of European Court of Justice over the Course of Decade 2010-2020

Key words:
European Union law | Court of Justice of the EU | General principles | Effectiveness | Case-law

Abstract | *The principle of effectiveness is an unwritten principle of European Union law (EU). This study explores how this concept/doctrine has been applied in practice by the Court of Justice of the European Union (ECJ) during the decade of 2010-2020. This European Court has consolidated the principle as inherent in the EU legal order and mostly refers to effectiveness in three different strands of jurisprudence (where effectiveness takes different meanings and is linked to other seminal European constitutional principles). The findings of the study show that, while the Court has rightly used the doctrine to guarantee the judicial protection and justiciability of individual rights on a case-to-case basis; it has not defined, clarified or elaborated on the meaning, content and scope of this important constitutional principle. The Court has also not created a comprehensive theory on it. The article is followed by a table of the most important case-law of the Court on effectiveness and its different meanings.*

Dr. Maria Elvira Méndez-Pinedo is a fully tenured Professor of European Law at the University of Iceland, an institution that she joined in 2007. She has general supervision over and responsibility for teaching and research in the areas of European Union and European Economic Area Law, as well as International Economic Law. She has directed doctoral theses in the field in Iceland, Italy and Denmark, obtained competitive grants and prizes for her European research. She is the author of several monographies and two important publications on the authority and effect of European/international constitutional law by Oxford Constitutional Law and the *Max Planck Encyclopedia of Comparative Constitutional Law* (MPECCoL), available online at: <https://oxcon.ouplaw.com/home/MPECCOL>.
E-mail: mep@hi.is

Summaries

DEU **[Der Effektivitätsgrundsatz im Gemeinschaftsrecht: zur Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs aus den Jahren 2010–2020]**

Beim Effektivitätsgrundsatz handelt es sich um einen ungeschriebenen Rechtsgrundsatz der Europäischen Union (EU). Der vorliegende Aufsatz untersucht, auf welche Art und Weise dieses Konzept bzw. diese Doktrin vom Gerichtshof der Europäischen Union (EuGH) in den Jahren 2010–2020 in der Praxis angewandt wurde. Der EuGH konsolidierte den genannten Grundsatz als einen dem EU-Recht inhärenten Grundsatz; von der Effektivität spricht er im Regelfall entlang dreier Linien, die sich durch seine Rechtsprechung ziehen (in Fällen, in denen das Institut der Effektivität verschiedene Bedeutung annimmt und mit weiteren verfassungsrechtlichen Schlüsselprinzipien des EU-Rechts verknüpft wird). Die im Rahmen dieses Artikels gemachten Befunde zeigen, dass der EuGH diese Doktrin folgerichtig umsetzt, um den gerichtlichen Schutz und die Beitreibbarkeit individueller Rechte vor Gericht in individuellen Fällen zu gewährleisten. Soweit es aber um die Bedeutung, die Inhalte und den Umfang dieses wichtigen verfassungsrechtlichen Prinzips geht, hat der Gerichtshof diese Aspekte bisher weder definiert noch geklärt oder im Einzelnen analysiert. Auch hat der EuGH zu diesem Problemkreis keine in sich geschlossene Theorie geschaffen. Der Kern des Artikels ist um eine Tabelle ergänzt, in der die wichtigsten Entscheidungen des EuGH zur Effektivität und deren jeweilige Bedeutung übersichtlich aufgelistet sind.

CZE **[Zásada efektivity v unijním právu: judikatura Evropského soudního dvora z let 2010–2020]**

Zásada efektivity je nepsanou zásadou práva Evropské unie (EU). Toto pojednání zkoumá, jakým způsobem byla tato koncepce/doktrína v praxi aplikována Soudním dvorem Evropské unie (ESD) v průběhu let 2010–2020. Evropský soudní dvůr konsolidoval uvedenou zásadu jako zásadu inherentní právu EU a o efektivitě povětšinou hovoří ve třech různých liniích své judikatury (v případech, kde institut efektivity nabývá různých významů a je spojen s dalšími klíčovými ústavněprávními zásadami evropského práva). Ze zjištění učiněných v rámci tohoto pojednání vyplývá, že Soudní dvůr tuto doktrínu správně uplatňuje za účelem zajištění soudní ochrany a uplatnitelnosti individuálních práv u soudu v jednotlivých případech. Pokud však jde o význam, obsah a rozsah tohoto významného ústavněprávního principu, nijak tyto aspekty

nedefinoval, neobjasnil, ani je podrobne nerozebral. Soudní dvůr k této problematice rovněž nevytvořil žádnou ucelenou teorii. Po samotné kmenové části článku následuje tabulka s přehledem nejdůležitější judikatury Soudního dvora týkající se efektivity a jejich různých významů.

POL [*Zasada efektywności w prawie unijnym: orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE w latach 2010–2020*]

Artykuł poświęcony ogólnej zasadzie efektywności prawa unijnego i jej praktycznemu zastosowaniu przez Trybunał Sprawiedliwości w Luksemburgu (TSUE) w latach 2010–2020. Trybunał Sprawiedliwości skonsolidował istnienie oraz znaczenie konstytucyjno-prawne tej zasady w kilku liniach orzecznictwa, tam, gdzie koncepcja „efektywności” przyjmuje różne znaczenia w interakcji z innymi ogólnymi zasadami prawa europejskiego. Jednak Trybunał Sprawiedliwości, dążąc do zapewnienia ochrony indywidualnych praw obywateli, nie opracował żadnej ogólnej teorii, która dotyczyłaby owej zasady efektywności.

FRA [*Le principe d'effectivité dans le droit de l'Union : la jurisprudence de la Cour de justice de l'UE des années 2010 à 2020*]

Le présent article a pour objet le principe général d'effectivité du droit de l'Union et son application pratique par la Cour de justice de Luxembourg (CJUE) de 2010 à 2020. La Cour a consolidé l'existence et la pertinence constitutionnelle de ce principe dans plusieurs lignes de jurisprudence, où la notion d'effectivité prend des significations variées en interaction avec d'autres principes généraux du droit européen. Cependant, guidée par la volonté d'assurer la protection judiciaire des droits individuels des citoyens, la Cour n'a pas proposé de théorie générale du principe d'effectivité.

RUS [*Принцип эффективности в законодательстве ЕС: судебная практика Европейского суда в 2010–2020 годах*]

В статье основное внимание уделяется общему принципу эффективности законодательства ЕС и его практическому применению Европейским судом в Люксембурге (ЕС) в 2010–2020 годах. Суд консолидировал принцип как таковой и его конституционное значение по нескольким направлениям судебной практики, в частности, там,

где понятие «эффективность» приобретает различные значения при взаимодействии с другими общими принципами европейского права. Суд, руководствуясь желанием обеспечить судебную защиту индивидуальных прав граждан, однако, не разработал общую теорию применительно к принципу эффективности.

ESP [*El principio de efectividad en el Derecho europeo: jurisprudencia del Tribunal de Justicia de la Unión Europea durante la década 2010-2020*]

El estudio se centra en el principio general de efectividad del Derecho de la Unión Europea y su aplicación práctica por el Tribunal de Justicia de Luxemburgo (TJUE) durante la década 2010-2020. Este tribunal ha consolidado la existencia e importancia constitucional del principio en diversas líneas de jurisprudencia donde el concepto de “efectividad” adquiere diversos significados interactuando con otros principios generales del ordenamiento europeo. Guiado por el fin de asegurar la protección judicial de los derechos individuales de los ciudadanos, el TJUE no ha elaborado, sin embargo, una teoría general con respecto al principio de efectividad.

Massimiliano Pastore

***Res Judicata* and the Brussels Regulation (Recast)**

Key words:
parliamentary immunity
in the European Union |
European arrest warrant
| *Catalonia* | *non-*
accountability | *inviolability*
| *mutual trust*

Abstract | *This paper elaborates on the doctrine of res judicata in the context of judgments recognised (or enforced) under the Brussels Regulation (Recast), with a focus on issues arising from the possibility to re-litigate claims in different Member States in the European Union.*

It analyses the relevant case law of the European Court of Justice from the standpoint of a practitioner without ignoring the dense theoretical issues to which the topic remands.

It is suggested that many of the difficulties brought about by these cases could be avoided by introducing an EU-wide doctrine of res judicata, the exact contents of which remain to be discussed.

Dr. Massimiliano Pastore, MA, attorney at law is a practicing attorney and Adjunct Lecturer with the John Carey School of Law at the Anglo-American University in Prague, Czech Republic. He lectures also on International Business Law at the University of New York in Prague (Empire State College – SUNY). In his practice, he specializes in commercial and corporate law, with a focus on cross-border litigation. He is listed as an arbitrator with the Vienna International Arbitration Centre and the Arbitration Court attached to the Economic Chamber and the Agricultural Chamber of the Czech Republic. E-mail: massimiliano.pastore@aauni.edu

Summaries

FRA [La res iudicata et le règlement Bruxelles I bis]

Le présent article se propose d'analyser la doctrine de la res iudicata dans le contexte des jugements reconnus (ou exécutés) selon le règlement Bruxelles I bis, en se concentrant sur les questions liées à la possibilité de réexamen judiciaire des demandes dans les pays membres de l'Union européenne.

L'article examine la jurisprudence pertinente de la Cour de justice de l'UE du point de vue de la pratique juridique, sans négliger les problèmes théoriques complexes que ce domaine soulève.

L'auteur est d'avis que bon nombre de difficultés causées par ces affaires pourraient être évitées en introduisant la doctrine de la res iudicata dans toute l'Union européenne ; le contenu exact de cette doctrine reste toutefois à être discuté.

CZE [Res iudicata a nařizení Brusel I bis]

Tento příspěvek rozebírá doktrínu rei iudicatae v kontextu rozsudků uznávaných (nebo vykonávaných) dle nařizení Brusel I bis, a to se zaměřením na otázky vyplývající z možnosti opětovného soudního projednávání nároků v různých členských státech Evropské unie.

Příspěvek rozebírá relevantní judikaturu Evropského soudního dvora z hlediska právní praxe, aniž by opomíjel složité teoretické problémy, s nimiž toto téma souvisí.

Autor uvádí, že řadě obtíží způsobených těmito případy by se dalo předejít zavedením doktríny rei iudicatae platné v rámci celé Evropské unie, o jejímž přesném obsahu by ještě bylo nutno jednat.

POL [Res iudicata i rozporządzenie Bruksela I bis]

Artykuł omawia problematykę res iudicata w kontekście rozporządzenia Bruksela I bis. Skupia się na problemach związanych z nadużywaną praktyką ponownego rozpatrywania przez sądy pozwów w kilku krajach członkowskich i wskazuje, że części z tych problemów nie da się wyeliminować bez nowelizacji wspomnianego rozporządzenia.

DEU [Res iudicata und die EuGVVO]

Dieser Artikel handelt den Problemkreis der rei iudicatae im Kontext der Brüssel-Ia-Verordnung (EuGVVO) ab. Er konzentriert sich dabei auf die Probleme, die sich aus der

missbräuchlichen Praxis einer gerichtlichen Neuverhandlung von Ansprüchen in mehreren Mitgliedsstaaten ergeben, und führt aus, dass einige dieser Schwierigkeiten ohne eine Neufassung der Verordnung nicht zu überwinden sind.

RUS [***Res iudicata*** u ***Регламент Брюссель I bis***]

*В данной статье рассматривается вопрос *res iudicata* в контексте Регламента Брюссель I bis. В ней основное внимание уделяется проблемам, возникающим в результате неправомерной практики повторного судебного рассмотрения исков в некоторых государствах-членах, и отмечается, что некоторые из этих трудностей невозможно преодолеть без внесения поправок в данный Регламент.*

ESP [***Res iudicata*** y el ***Reglamento Bruselas I bis***]

*Este artículo aborda la cuestión de las *res iudicata* en el contexto del Reglamento Bruselas I bis. Se centra en los problemas derivados de la práctica abusiva de la tramitación reiterada de los derechos en varios Estados miembros, argumentando que algunas de estas dificultades no pueden superarse sin modificar el Reglamento.*

| | |

Tereza Profeldová

Relationship between the EU Law and Constitutional System of Member States - Did EU Cross the Line?

Key words:

EU Law | Primacy of the EU Law | Constitution | Constitutional Systems of Member States | Court of Justice of the European Union | Treaty on the Functioning of the European Union | Treaty on European Union | Preliminary ruling | Competences of the EU | Supremacy of National Constitutional Law | Sovereignty

Abstract | *EU law is based on the principle of its primacy. It is argued that by voluntarily acceding to the EU, the Member States agreed to limit their sovereignty and to transfer certain powers to the EU. Such principles were undisputed as long as they concerned the interpretation and application of EU secondary law concerning specific rights and obligations that should take their full effect in every Member State. From this perspective, the autonomous and uniform interpretation of EU law seems to be fully accepted.*

Over the years, the EU took the stance that not only does EU law takes precedence over the national laws of the Member States, but cannot be repealed even by the constitutional systems of the Member States. The CJEU ruled that where the constitutional systems of the Member States collide with EU law, the national courts should not rely on the respective provisions of constitutional law.

This stance prompted a reaction from national constitutional courts. Examples can be found of decisions that clearly refuse the interference of EU law with elementary principles and values that form the core of their constitutional system. It is to be noted that they did so without generally refusing the primacy of EU law, and reserved the right to review the interpretation provided by the CJEU in exceptional circumstances where fundamental constitutional principles are at stake.

The debate became more heated when it moved from a strictly legal (jurisdictional) perspective. Recently, by relying on the primacy of EU law, EU

Mgr. Tereza Profeldová, attorney-at-Law, successfully completed the Law and Legal Science master's programme at the Faculty of Law of the Charles University in Prague. Currently a Ph.D. student at the Faculty of Law, University of West Bohemia in Pilsen.
E-mail: tereza.profeldova@ablegal.cz

institutions have begun to interfere with decisions taken by the Member States (especially Poland and Hungary) that clearly fall outside the scope of EU competences. They did so by relying on Articles 1, 2 and 19 TEU. Should such interpretation of the powers of the EU be confirmed, it would lead to the ability of the EU to control any political decision of its Member States.

Summaries

FRA [*Les rapports entre le droit de l'UE et les systèmes constitutionnels des États membres : l'UE a-t-elle dépassé les limites ?*]

Le droit de l'UE est fondé sur le principe de sa primauté. Un argument fréquent est qu'en adhérant à l'UE, les États membres ont volontairement accepté la restriction de leur souveraineté et le transfert de certains de leurs pouvoirs à l'UE. Ces principes sont incontestables dans la mesure où ils concernent l'interprétation et l'application du droit dérivé de l'UE en matière de droits et obligations concrètes qui doivent prendre effet dans tous les États membres. Dans cette perspective, le principe d'une interprétation autonome et uniforme du droit de l'UE paraît pleinement acceptable.

Au fil des années, l'UE est parvenue à la conclusion que le droit de l'UE non seulement prévaut sur le droit national des États membres, mais aussi ne peut être restreint par l'ordre constitutionnel d'un État membre. La CJUE a jugé que lorsque le système constitutionnel d'un État membre est en conflit avec le droit de l'UE, les juridictions nationales doivent faire abstraction des dispositions pertinentes du droit constitutionnel.

Cette position a provoqué une réaction de la part des cours constitutionnelles nationales. On peut trouver des décisions qui rejettent catégoriquement l'ingérence du droit de l'UE dans les valeurs et principes fondamentaux qui sont à la base du système constitutionnel. Il convient toutefois de noter qu'en adoptant cette position, les cours constitutionnelles n'ont pas rejeté la primauté du droit de l'UE en tant que telle : elles se sont seulement réservé le droit d'examiner son interprétation par la CJUE dans des circonstances exceptionnelles, lorsque des principes constitutionnels fondamentaux sont en jeu.

Cette discussion est devenue particulièrement animée au moment où elle a dépassé le cadre juridique relatif à la

question de compétence. Les institutions des Communautés européennes, invoquant le principe de la primauté du droit de l'UE, ont récemment commencé à interférer dans les décisions des États membres (en particulier la Pologne et la Hongrie) qui ne relèvent pas nécessairement de la compétence de l'UE, et ce sur le fondement des articles 1, 2 et 19 du TUE. Si une telle interprétation des compétences de l'UE devait être confirmée, l'UE serait dotée de la capacité de contrôler l'ensemble des décisions politiques de ses États membres.

CZE [Vztah práva EU a ústavních systémů členských států - překročila EU hranice?]

Právo EU je založeno na principu své nadřazenosti. Argumentuje se, že dobrovolným vstupem do EU souhlasily členské státy s omezením suverenity a přenosem určitých svých pravomocí na EU. Tyto zásady byly nesporné, dokud se týkaly výkladu a aplikace sekundárního práva EU ohledně konkrétních práv a povinností, jež by měly nabýt plných účinků ve všech členských státech. Z tohoto pohledu se zdá být zásada autonomního a jednotného výkladu práva EU plně akceptovaná.

Během let přistoupila EU k pozici, podle níž nejenže má právo EU přednost před národním právem členských států, ale nemůže být omezeno ani na základě ústavního pořádku členského státu. SDEU vydal rozhodnutí, podle něhož v případě, kdy ústavní systém členského státu koliduje s právem EU, národní soudy by se neměly opírat o příslušná ustanovení ústavního práva.

Tento postoj vyvolal reakci ze strany národních ústavních soudů. Lze nalézt příklady rozhodnutí, která jednoznačně odmítají zásah práva EU do základních principů a hodnot tvořících základ ústavního systému. Je nutné poznamenat, že ústavní soudy takto postupovaly bez toho, aniž by obecně odmítly přednost práva EU a vyhradily si právo přezkoumat jeho výklad provedený SDEU za výjimečných okolností, kdy jsou v sázce stěžejní ústavní principy. Tato diskuze se vyostřila v okamžiku, kdy došlo k jejímu přesunu z čistě právní perspektivy týkající se pravomoci. Instituce ES zaštiťující se principem přednosti práva EU začaly v nedávné době zasahovat do rozhodnutí členských států (zvláště Polska a Maďarska), která jednoznačně nespádají pod pravomoci EU. Učinily tak s odkazem na čl. 1, 2 a 19 SEU. Pokud by se měl takový výklad pravomocí EU potvrdit, vedlo by to ke schopnosti EU kontrolovat veškerá politická rozhodnutí svých členských států.

POL **[Stosunek prawa UE i systemów konstytucyjnych krajów członkowskich – czy UE przekroczyła granice?]**

Teoria konstytucyjna, według której konstytucję należy bezwzględnie postrzegać jako nadrzędną wobec wszystkich pozostałych przepisów prawa, mających zastosowanie w konkretnej sytuacji, przez wiele lat była niepodważalna. Jednak wraz z powstaniem prawa UE zasada nadrzędności konstytucji zaczęła być stopniowo kwestionowana. TSUE wielokrotnie potwierdzał prymat prawa UE i orzekł, że musi on być stosowany bez względu na ewentualne kolizje z krajowym porządkiem konstytucyjnym. Na początku ta dyskusja dotyczyła stosowania konkretnych zasad prawa UE, jednak późniejsza argumentacja TSUE stała się środkiem wykorzystywanym przez UE do wpływania na decyzje polityczne i legislacyjne krajów członkowskich i wymuszania własnej wykładni podstawowych praw i wartości wskazanych w art. 2 TUE.

DEU **[Zur Beziehung zwischen dem EU-Recht und den Verfassungssystemen der Mitgliedsstaaten – ist die EU zu weit gegangen?]**

Über lange Jahre hinweg galt die Verfassungstheorie als unanfechtbar, wonach die Verfassung eines Staates notwendigerweise als allen übrigen auf die jeweilige Situation anzuwendenden Rechtsvorschriften übergeordnet zu betrachten war. Mit der Entstehung des EU-Rechts wurde allerdings dieses Prinzip des absoluten Vorrangs der Verfassung schrittweise untergraben. Der EuGH hat wiederholt den Vorrang des EU-Rechts bestätigt und beschlossen, das EU-Recht müsse seine vollen Wirkungen ungeachtet einer etwaigen Kollision mit dem Verfassungsrecht des jeweiligen Mitgliedsstaats entfalten. Anfangs betraf diese Diskussion die Anwendung konkreter Regeln des EU-Rechts, doch wurde die Argumentation des EuGH später zu einem Mittel der Beeinflussung politischer und gesetzgeberischer Entscheidungen der Mitgliedsstaaten seitens der EU, insofern als sie eine eigene Auslegung der in Art. 2 des Gründungsvertrags erwähnten Grundrechte und Werte erzwingt.

RUS **[Отношения между правом ЕС и конституционными системами государств-членов: перешел ли ЕС границы?]**

В течение длительного времени не подвергалась сомнению конституционная теория, согласно которой конституцию следует считать выше всех других законов, применяемых в той или иной ситуации. Однако с появлением права ЕС принцип верховенства конституции начал терять свое безусловное значение.

Суд Европейского союза (СЕС) неоднократно подтверждал верховенство права ЕС и выносил решения, что оно должно действовать независимо от возможного конфликта с национальным конституционным порядком. В то время как вначале данное обсуждение касалось применения конкретных правил права ЕС, позже аргументация СЕС стала средством, с помощью которого ЕС оказывает влияние на политические и законодательные решения государств-членов, навязывая свое толкование основных прав и ценностей, перечисленных в Статье 2 Договора о Европейском союзе.

ESP [¿Proporciona la jurisdicción incuestionable de los árbitros a las partes litigantes un mecanismo de control efectivo por parte de los tribunales nacionales?]

El lugar del arbitraje como criterio principal para distinguir entre el arbitraje nacional y el extranjero no solo determina la lex arbitri aplicable, sino que también influye en el alcance de la jurisdicción de los tribunales en relación con el arbitraje. En una número creciente de casos, se hace necesaria la intervención (el ejercicio de funciones auxiliares) de los tribunales de otro Estado. La relación entre los tribunales nacionales y el arbitraje extranjero no siempre es sencilla. Además, las diferencias entre los regímenes nacionales de lex arbitri hacen que no exista una norma uniforme para ellos. Por lo tanto, es importante que las partes litigantes del arbitraje sean conscientes de los problemas prácticos a los que se pueden enfrentar, así como del impacto de la elección del lugar del arbitraje en el alcance de la jurisdicción de los tribunales.

Albertas Šekštelo

Jurisdictional Challenges Related to Investor-State Counterclaims Based on Breach of Human Rights

Key words:

BIT | ECHR | ICSID | investment arbitration | MIT | Urbaser | VCLT

Abstract | *No one could imagine that the international investment dispute settlement would evolve to the level that the States-respondents raise counterclaims for the breach of human rights.*

Historically, international protection of human rights is vested exclusively upon the States. This is partially because the corporations do not have international personality in terms of public international law.

On the other hand, the international investment dispute settlement system was designed to give an option for the aggrieved investors to file international claims directly against the host States without using diplomatic protection.

However, no one could imagine that there would be a turn around and the States would start complaining against investors in the same investment arbitrations by filing counterclaims. As this dispute settlement system was not created to protect the States from breach of human rights by investors, the counterclaims raise serious jurisdictional concerns.

This Article will address the following hypotheses: (1) whether a Tribunal can discern investor's consent to resolve a State's counterclaim based on investment protection treaties, irrespective of the wording of the applicable treaty, and (2) whether the latter must impose obligations on Investors to protect human rights for such a counterclaim to succeed.

Consequently, the first hypothesis is that the investor's consent to a counterclaim must be expre

Albertas Šekštelo is a counsel in PLP Motieka & Audzevičius. He has considerable experience in both international investment and commercial arbitrations under ICSID, ICC, SCC, UNCITRAL, LCIA, VIAC, MKAS, BeCCI, VCCA rules, as well as in complex cross-border litigations with a focus on international insolvency, asset-tracing proceedings and human rights. Šekštelo has a Master's Degree in Law from the Faculty of Law, Vilnius University (2005), and a PGDip (with distinction) in International Arbitration from Queen Mary University of London (2011) and LL.M (with distinction) in Comparative and International Dispute Resolution from Queen Mary University of London (2021). In 2013, he became a Fellow of the Chartered Institute of Arbitrators (FCIArb). He also is an individual observer of the European Law Institute (ELI). Šekštelo is the author of many publications in the field of arbitration and civil procedure. He is a lecturer in the Vilnius University where he teaches courses in civil law, business dispute resolution, and

*ssly stated, should not be interpreted broadly, and should stem from the relevant BIT or MIT. The landmark case *Urbaser v. Argentina* sets the scene for further use of the counterclaims by the States-respondents. This hypothesis can be tested by checking the consent requirements generally and for the counterclaims. The investor's consent must also be analyzed as to whether it is implied or interpreted broadly for purposes of jurisdictional requirements set forth in the ICSID Convention and BITs.*

international business
transactions for LL.M
students.
E-mail: albertas.sekstelo@
motieka.com

The second hypothesis tested in this Article is that any broadly-worded BIT or MIT imposes an obligation on the investors to protect human rights. There should be little debate that, under international law, States have positive obligations to safeguard human rights. By testing this hypothesis, the question becomes whether the protection of human rights falls by default within the ambit of BITs or should be addressed expressly.

Summaries

FRA [*La contestation de la compétence arbitrale dans le cadre d'un arbitrage d'investissement en cas de demande reconventionnelle fondée sur la violation des droits de l'homme*]

À la surprise de tous, le règlement des litiges internationaux en matière d'investissements a progressivement atteint un stade où les États, parties défenderesses, déposent des demandes reconventionnelles fondées sur la violation des droits de l'homme. Historiquement, la protection internationale des droits de l'homme appartient exclusivement aux États. Ceci découle, entre autres, du fait que les sociétés commerciales ne sont pas dotées de la personnalité internationale au sens du droit international public.

Cependant, le système de règlement des litiges internationaux en matière d'investissements a été créé afin de permettre aux investisseurs lésés d'introduire des demandes internationales directement contre les États d'accueil, sans être obligés de recourir à la protection diplomatique.

On n'imaginait pas alors que la situation allait se retourner et que les États se mettraient à introduire, dans le cadre des arbitrages d'investissement, des recours contre les investisseurs sous forme de demandes reconventionnelles. Comme ce système de règlement des litiges n'a pas été créé pour protéger les États

contre les violations des droits de l'homme par les investisseurs, ces demandes reconventionnelles soulèvent de graves doutes au regard des pouvoirs et de la compétence du tribunal arbitral.

Dans le présent article, l'auteur examine les questions suivantes : 1) Le tribunal arbitral peut-il conclure au consentement de l'investisseur à l'examen de la demande reconventionnelle de l'État sur le seul fondement du traité d'investissement, sans tenir compte des dispositions de la convention en question ? 2) Est-il nécessaire, pour que ces demandes reconventionnelles soient accueillies, que ces traités imposent aux investisseurs des obligations en matière de protection des droits de l'homme ?

La première hypothèse est que le consentement de l'investisseur à la demande reconventionnelle doit être explicite, ne doit pas faire l'objet d'une interprétation extensive et doit découler du traité d'investissement en question, qu'il soit bilatéral (TBI) ou multilatéral (TMI). La décision historique rendue dans l'affaire Urbaser contre Argentine a ouvert la voie aux demandes reconventionnelles introduites par les États défendeurs. Cette hypothèse peut être vérifiée en examinant les conditions de consentement en général, puis dans le contexte d'une demande reconventionnelle. Lors de l'analyse du consentement de l'investisseur, il convient également de vérifier s'il s'agit d'un consentement tacite, ou si le consentement est interprété de manière extensive, au vu des dispositions régissant les pouvoirs et compétence énoncées dans la Convention CIRDI et dans les traités bilatéraux d'investissement.

La seconde hypothèse que l'auteur examine dans le présent article consiste à supposer que tous les traités bilatéraux ou multilatéraux d'investissement formulés de manière extensive obligent les investisseurs à sauvegarder les droits de l'homme. Il est incontestable que les États sont liés par l'obligation de sauvegarder les droits de l'homme en vertu du droit international. L'examen de cette hypothèse amène l'auteur à la question de savoir si cette obligation relève par défaut des traités bilatéraux d'investissement, ou si elle doit être formulée explicitement.

CZE [Námitky proti pravomoci rozhodců související s protinároky v investičním rozhodčím řízení vycházejícími z porušení lidských práv]

Nikdo si nedovedl představit, že se řešení mezinárodních sporů z investic postupem času dostane až do fáze, kdy budou státy v postavení žalovaných podávat protinároky z důvodu porušování lidských práv.

Z historického hlediska náleží mezinárodní ochrana lidských práv výlučně státům. Jedním z důvodů je skutečnost, že obchodní

společnosti nemají mezinárodněprávní subjektivitu ve smyslu mezinárodního práva veřejného.

Na druhou stranu, smyslem systému řešení mezinárodních sporů z investic bylo umožnit poškozeným investorům podávat mezinárodní žaloby přímo proti hostitelským státům, aniž by byli nuceni využívat diplomatické ochrany.

Nikdo si však nedovedl představit, že se situace obrátí a státy začnou podávat stížnosti proti investorům v týchž investičních rozhodčích řízeních formou protinároků. S ohledem na skutečnost, že tento systém řešení sporů nebyl vytvořen za účelem ochrany států proti porušování lidských práv investory, vyvolávají tyto protinároky vážné pochybnosti z hlediska pravomoci a příslušnosti.

V tomto článku se autor věnuje následujícím hypotézám: 1) zda může rozhodčí soud dovést souhlas investora s projednáním a rozhodnutím o protinároku státu na základě dohod o ochraně investic, bez ohledu na znění příslušné dohody, a 2) zda je podmínkou vyhovění těmto protinárokům to, aby tyto dohody ukládaly investorům povinnosti v oblasti ochrany lidských práv.

*První hypotézou tedy je, že souhlas investora s protinárokem musí být výslovně vyjádřen, neměl by být vykládán extenzivně a měl by vyplývat z příslušné dvoustranné (BIT) nebo mnohostranné (MIT) dohody o ochraně investic. Přelomové rozhodnutí ve věci *Urbaser v. Argentina* položilo základy dalšímu využívání institutu protinároku žalovaných států. Tuto hypotézu je možno přezkoumat ověřením požadavků kladených na souhlas obecně a ve vztahu k protinárokům zvlášť. Souhlas investora je rovněž nutno analyzovat z toho pohledu, zda se jedná o souhlas konkludentní, nebo zda je vykládán extenzivně pro účely požadavků na pravomoc a příslušnost zakotvených v Úmluvě ICSID a ve dvoustranných dohodách o ochraně investic.*

Druhou hypotézou, kterou autor v tomto článku ověřuje, je předpoklad, že všechny extenzivně formulované dvoustranné či mnohostranné dohody o ochraně investic ukládají investorům povinnost ochrany lidských práv. Není sporu o tom, že podle mezinárodního práva jsou povinnostmi ochrany lidských práv vázány státy. Na základě prověřování této hypotézy přechází autor k otázce, zda ochrana lidských práv spadá standardně do rámce dvoustranných dohod o ochraně investic, nebo zda musí být řešena výslovně.

POL [*Sprzeciw wobec kompetencji arbitrów związany z powództwem wzajemnym w inwestycyjnym postępowaniu arbitrażowym z tytułu naruszenia praw człowieka*]

Tryb rozpatrywania międzynarodowych sporów inwestycyjnych został opracowany w celu wsparcia ochrony inwestycji, m.in. przez umożliwianie inwestorom zaskarżenia kraju jako pozwanego nie tylko przed sądami krajowymi, ale przede wszystkim przed sądami międzynarodowymi.

Z drugiej strony, aktywna ochrona praw człowieka to obowiązek nałożony na państwa, nie na inwestorów.

Nikt nie podejrzewał, że system rozstrzygania sporów inwestycyjnych z czasem dostanie się do fazy, gdzie po stronie państwa przyjmującego pojawi się konieczność ochrony praw człowieka, których naruszenia rzekomo dopuścili się inwestorzy. Nikt nie wyobrażał sobie nawet, że kraje mogą podejść do gwarantowania ochrony praw człowieka przez zastosowanie instrumentu powództwa wzajemnego w międzynarodowych arbitrażach inwestycyjnych.

Powództwo wzajemne z tytułu naruszania praw człowieka wzbudza jednak poważne wątpliwości co do kompetencji i właściwości. Autor analizuje je postulując i reagując na dwie hipotezy.

DEU [*Einwendungen gegen die Zuständigkeit von Schiedsrichtern im Zusammenhang mit auf Menschenrechtsverletzungen beruhenden Gegenansprüchen im Investitionsschiedsverfahren*]

Das System der Beilegung von internationalen Investitionsstreitigkeiten wurde deshalb geschaffen, um den Schutz von Investitionen zu stärken, und zwar u.a. dadurch, dass Investoren die Möglichkeit an die Hand gegeben wurde, direkt den Staat als Anspruchsgegner zu verklagen, nicht nur vor nationalen Gerichten, sondern auch und vor allem vor internationalen Gerichten.

Auf der anderen Seite handelte es sich beim aktiven Schutz der Menschenrechte um eine Pflicht, die Staaten und nicht Investoren auferlegt wurde.

Niemand rechnete damit, dass das System für die Beilegung von Investitionsstreitigkeiten im Laufe der Zeit in eine Phase gelangt, in der auf Seiten des Gastlands ein Bedarf entsteht, Menschenrechte zu schützen, an deren Verletzung Investoren angeblich beteiligt sein sollen. Niemand konnte sich vorstellen, dass Staaten zur Gewährleistung des Schutzes der

Menschenrechte zum Rechtsinstitut des Gegenanspruchs in internationalen Investitionsschiedsverfahren greifen würden. Gegenansprüche, mit denen die Verletzung der Menschenrechte eingewandt wird, rufen allerdings ernsthafte Zweifel in Sachen der Zuständigkeit auf den Plan. Der Autor analysiert diese Frage, indem er zwei Hypothesen aufstellt und sodann beantwortet.

RUS [***Возражения против компетенции арбитров в связи со встречными исками в инвестиционном арбитраже о нарушениях прав человека***]

Режим рассмотрения и разрешения международных инвестиционных споров был создан в целях защиты инвестиций, в том числе путем предоставления инвесторам возможности напрямую предъявлять иски государству как ответчику не только в национальных судах, но и, прежде всего, в международных судах.

С другой стороны, обязанность активно защищать права человека была возложена на государства, а не на инвесторов.

Никто не предполагал, что система рассмотрения и разрешения инвестиционных споров современем достигнет такой стадии, когда у принимающей страны возникнет потребность в защите прав человека, якобы нарушаемых инвесторами. Никто не мог себе даже представить, что государства будут вынуждены прибегнуть к обеспечению защиты прав человека посредством встречных исков в международных инвестиционных арбитражах.

Однако встречные иски о возможных нарушениях прав человека вызывают серьезные сомнения в отношении компетенции и юрисдикции. Автор анализирует этот вопрос, выдвигая две гипотезы и проверяя их.

ESP [***Objeciones a la competencia de los árbitros en relación con las reconvencciones en los arbitrajes de inversión que alegan violaciones de los derechos humanos***]

El régimen de la resolución de los litigios en materia de inversiones internacionales se estableció para promover la protección de las inversiones, ofreciendo a los inversores, además de otros instrumentos, la posibilidad de demandar al Estado en calidad de demandado no solo ante los tribunales nacionales sino, lo que es más importante, ante los tribunales internacionales.

Por otro lado, la protección activa de los derechos humanos es una obligación impuesta a los Estados y no a los inversores.

No se preveía que el sistema de resolución de litigios en materia de inversiones llegara a la fase en la que el Estado anfitrión tendría

que proteger los derechos humanos, supuestamente violados por los inversores. Nadie imaginaba que los Estados recurrieran a las reconvenciones en los arbitrajes de inversión internacionales para garantizar la protección de los derechos humanos.

Sin embargo, las reconvenciones que alegan las violaciones de los derechos humanos plantean serias cuestiones sobre la jurisdicción y la competencia de los árbitros. El autor analiza estas cuestiones postulando dos hipótesis y respondiendo a las preguntas que estas plantean.

| | |

Guangjian Tu | Zeyu Huang

Inter-Regional Judicial Assistance: Achievements, Problems and Suggestions

Key words:

conflict of laws | Hong Kong | judicial assistance | Macau | Mainland China

***Abstract** | Since the handovers of Hong Kong and Macau in 1997 and 1999 respectively, China has become a country with multiple legal systems. This has allowed the problem of inter-regional conflict of laws to surface. Compared with others, the Chinese problem of inter-regional conflict of laws has its own distinctive features. This is due to the unique political structure resulting from the policy of 'One Country, Two Systems'. In the past two decades, China has made great achievements in inter-regional conflict of laws in the field of judicial co-operations despite shortcomings and in the hope of further possible improvements. Looking to the future, with a sound legal basis, deeper integration of conflict of laws including jurisdiction and choice of law, even substantive private laws among the three regions should/could be achieved in a tri-lateral way.*

Guangjian Tu is a Full Professor of Law in the University of Macau; a researcher for Southern Marine Science and Engineering Guangdong Laboratory (Zhuhai). He holds the Qualifications of Judge and Lawyer (PRC); LL.M, PhD (UK). Prof. Dr. Guangjian Tu is a life member of Clare Hall (Cambridge University), an elected associate member of the International Academy of Comparative Law and a Standing Member of the Chinese Society of Private International Law. He is an editor for the Chinese Journal of International Law and the global blog of www.conflictoflaws.net. E-mail: tuguangjian@yahoo.co.uk

Zeyu Huang is an Attorney at Law in the Hui Zhong Law Firm, Shenzhen Office. He is a PhD Candidate & LL.M at the Faculty of Law in University of Macau, LL.B at the Renmin University of China Law School. E-mail: huangzeyu@huizhonglaw.com

Summaries

FRA **[La coopération judiciaire interrégionale : avancées, problèmes, propositions]**

Depuis la rétrocession de Hong Kong en 1997 et de Macao en 1999, la Chine est un pays doté de plusieurs systèmes juridiques. De ce fait, elle fait face à des conflits de lois au niveau interrégional. Par rapport à d'autres pays, ces conflits de lois se caractérisent par certaines spécificités, qui découlent de la structure politique unique du pays, fondée sur le principe « un pays, deux systèmes ». Au cours des deux dernières décennies, la Chine a réalisé des avancées importantes en matière de coopération judiciaire répondant à des conflits de lois interrégionaux, et ce malgré certaines complications et avec l'espoir de réaliser d'autres améliorations potentielles. À l'avenir, une approche tripartite, fondée sur une solide base juridique, pourrait et devrait mener à une plus profonde intégration des règles de conflit entre ces trois régions, y compris les règles de compétence et le choix de la loi applicable, voir les règles matérielles du droit privé.

CZE **[Meziregionální justiční spolupráce: úspěchy, problémy a návrhy]**

Od předání Hongkongu v roce 1997 a Macaa v roce 1999 je Čína zemí s několika právními řády. V důsledku této skutečnosti se objevil problém meziregionálních kolizí právních úprav. V porovnání s jinými zeměmi se tento čínský problém meziregionálních kolizí vyznačuje jistými specifiky. Příčinou je ojedinělá politická struktura vzniklá na základě politiky „jedna země, dva systémy“. V průběhu uplynulých dvou desetiletí dosáhla Čína významných úspěchů na poli justiční spolupráce v oblasti meziregionálního kolizního práva, a to navzdory jistým nedostatkům a snaději na dosažení dalších potenciálních zlepšení. V budoucnu by se na základě solidní právní základny mohlo a mělo podařit dosáhnout trojstrannou cestou hlubší integrace kolizních norem mezi těmito třemi regiony, včetně norem upravujících pravomoc a příslušnost a volbu práva, a dokonce i hmotněprávních norem soukromého práva.

POL **[Międzyregionalna współpraca wymiaru sprawiedliwości: sukcesy, problemy, sugestie]**

Niniejszy artykuł omawia kwestie związane z prawem kolizyjnym między Hongkongiem, Makau i kontynentalnymi Chinami,

w szczególności problematykę międzyregionalnej współpracy wymiaru sprawiedliwości. W ciągu dwóch minionych dekad, pomimo pewnych niedociągnięć, osiągnięto znaczne sukcesy. Jest również co ulepszać. Być może w przyszłości uda się drogą trójstronną pogłębić integrację prawa kolizyjnego między tymi trzema regionami.

DEU [*Interregionale Gerichtszusammenarbeit: Erfolge, Probleme, Vorschläge*]

Der Artikel widmet sich Fragen des Kollisionsrechts zwischen Hongkong, Macau und Festlandchina, und insbesondere dann dem Problem der interregionalen justiziellen Zusammenarbeit. Im Laufe der letzten zwei Jahrzehnte wurden hier ungeachtet bestimmter Mängel große Erfolge erzielt, wobei noch weitere Verbesserungsmöglichkeiten bestehen. Künftig machbar und wünschenswert erscheint eine mehr tiefgreifende Integration des Kollisionsrechts zwischen diesen drei Regionen auf trilateralem Wege.

RUS [*Межрегиональное сотрудничество в области юстиции: успехи, проблемы и предложения*]

В данной статье рассматриваются вопросы коллизионного права между Гонконгом, Макао и материковым Китаем, прежде всего, вопрос межрегионального сотрудничества в области юстиции. Несмотря на некоторые недостатки, в течение последних двух десятилетий были достигнуты большие успехи, причем имеются возможности для дальнейших улучшений. В будущем на трехсторонней основе может и должна быть достигнута более глубокая интеграция коллизионного права в этих трех регионах.

ESP [*La cooperación judicial interregional: éxitos, problemas y propuestas*]

Este artículo se centra en la cuestión del conflicto de leyes entre Hong Kong, Macao y la China continental, en particular, en el problema de la cooperación judicial interregional. En las dos últimas décadas se han conseguido grandes logros a pesar de algunas deficiencias que dejan un margen para mejoras. En el futuro, podría y debería lograrse, de forma trilateral, una mayor integración de las normas de conflicto entre las tres regiones.

Julia Cirne Lima Weston

The International Tribunal for the Law of the Sea: Its Wide Jurisdiction and Potential to Analyse Current Law of the Sea Topics

Key words:

International Tribunal for the Law of the Sea | Jurisdiction | Law of the Sea

Abstract | *This article seeks to identify how the International Tribunal for the Law of the Sea (ITLOS) could contribute towards the development of the current Law of the Sea topics such as sea-level rise, Biodiversity Beyond National Jurisdiction (BBNJ) and Law of the Sea and Human Rights. First, the dispute settlement provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea (LOSC) are explained in order to provide a better understanding of the ITLOS' jurisdiction. Second, the ITLOS' jurisdiction is analysed. Third, the aforementioned current issues are briefly contextualized. Fourthly, an analysis taking into consideration the ITLOS' jurisdiction and the contextualization of the current topics is pursued in order to conclude on how the ITLOS could contribute to their development. The article concludes that the ITLOS can have an important role to play in all of the analysed current issues, and further developments should be observed in this sense.*

Julie Cirne Lima Weston received her LL.M degree in International Law at University College London. She is a Brazil-qualified lawyer, Columnist and English Language Editor at the Brazilian Institute for the Law of the Sea (BILOS).
E-mail: j.clweston@gmail.com

Summaries

FRA *[Le Tribunal international du droit de la mer : sa large compétence et son potentiel pour analyser les questions actuelles du droit de la mer]*

Le présent article se propose de réfléchir sur les manières dont le Tribunal international du droit de la mer (TIDM) pourrait contribuer à des avancées sur les questions actuelles du droit de la mer, telles que la montée du niveau des océans, la biodiversité des zones ne relevant pas de la juridiction nationale (Biodiversity Beyond National Jurisdiction – BBNJ), ou la relation entre le droit de la mer et les droits de l'homme. Tout d'abord, l'article explique les dispositions relatives au règlement des différends prévues par la Convention des Nations Unies sur le droit de la mer (CNUDM), afin de mieux cerner les pouvoirs et la compétence du TIDM. Ensuite, il examine ces pouvoirs et compétence. Troisièmement, il met les questions abordées dans leur contexte. Quatrièmement, l'auteur procède à une analyse conjointe de la compétence du TIDM et du contexte dans lequel s'inscrivent les questions débattues, afin d'arriver à des conclusions sur la manière dont le TIDM pourrait contribuer à leur approfondissement. En conclusion, l'auteur estime que le TIDM pourrait jouer un rôle important à tous les niveaux envisagés et qu'on peut s'attendre à de nouvelles avancées en ce sens.

CZE *[Mezinárodní tribunál pro mořské právo: široká pravomoc tohoto soudu a potenciál analyzovat aktuální témata mořského práva]*

Cílem tohoto článku je odpovědět na otázku, jakým způsobem by mohl Mezinárodní tribunál pro mořské právo (International Tribunal for the Law of the Sea – ITLOS) přispět k pokroku, pokud jde o aktuální témata mořského práva, jako je zvyšování hladiny moře, biodiverzita za hranicemi národních jurisdikcí (Biodiversity Beyond National Jurisdiction – BBNJ), jakož i vztah mořského práva a lidských práv. V článku jsou zaprvé jsou vysvětlena ustanovení o řešení sporů zakotvená v Úmluvě Organizace spojených národů o mořském právu (United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS), aby bylo možno lépe porozumět pravomoci a příslušnosti ITLOS. Zadruhé článek tuto pravomoc a příslušnost ITLOS analyzuje. Zatřetí jsou výše zmíněné aktuální otázky stručně uvedeny ve vzájemném kontextu. Začtvrté autorka provádí analýzu s přihlédnutím k pravomoci a příslušnosti ITLOS a ke kontextu, v němž jsou aktuální témata zasazena, aby bylo možno dospět k závěru o

tom, jakým způsobem by mohl ITLOS přispět k jejich rozvinutí. Na závěr autorka v článku uvádí, že ITLOS by mohl hrát významnou roli ve všech analyzovaných rovinách a lze očekávat, že v tomto smyslu budeme svědky dalšího pokroku.

POL [Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza: szerokie kompetencje sądu i analityczny potencjał w odniesieniu do aktualnej problematyki prawa morskiego]

Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza (International Tribunal for the Law of the Sea – ITLOS) to jedna z instytucji założonych na gruncie Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza z 1982 roku. Już od momentu powstania przyczynia się do kształtowania międzynarodowego prawa morza. Niniejszy artykuł przedstawia analizę kompetencji i właściwości ITLOS w celu ustalenia, w jaki sposób ITLOS może wpływać na rozwój wiedzy prawniczej w zakresie wybranych aktualnych kwestii, takich jak podnoszący się poziom wód morskich, morska różnorodność biologiczna na obszarach znajdujących się poza jurysdykcją krajową (Biodiversity Beyond National Jurisdiction – BBNJ) i stosunek prawa morza do praw człowieka.

DEU [Der Internationale Seegerichtshof: zu den breiten Kompetenzen dieses Gerichts und dem vorhandenen Potenzial für die Analyse aktueller Seerechtsfragen]

Beim Internationalen Seegerichtshof (International Tribunal for the Law of the Sea – ITLOS; deutsche Abkürzung ISGH) handelt es sich um eine der Institutionen, die mit dem Seerechtsübereinkommen der Vereinten Nationen von 1982 geschaffen wurden. Seit seiner Entstehung trägt er zur Entwicklung des Internationalen Seerechts bei. Ziel dieses Artikels ist es, die Kompetenzen und Zuständigkeiten des ISGH auszuloten, um festzustellen, auf welche Art und Weise dieser zur Entwicklung der Rechtswissenschaften im Bereich ausgewählter aktueller Fragen beitragen könnte: Anstieg des Meeresspiegels, Biodiversität in Gebieten der hohen See und des Tiefseebodens (Biodiversity Beyond National Jurisdiction – BBNJ), und die Beziehung zwischen Seerecht und Menschenrechten.

RUS [*Международный трибунал по морскому праву: широкая компетенция этого суда и потенциал в области анализа текущих вопросов морского права*]

Международный трибунал по морскому праву (International Tribunal for the Law of the Sea – ITLOS) был одной из организаций, созданных Конвенцией Организации Объединенных Наций по морскому праву (1982 год). С момента своего создания трибунал вносит вклад в развитие международного морского права. В данной статье анализируются компетенции и юрисдикция ITLOS с целью определить, как ITLOS может способствовать развитию юридической науки в области выбранных текущих вопросов, в частности, повышения уровня моря, биоразнообразия за пределами действия национальной юрисдикции (Biodiversity Beyond National Jurisdiction – BBNJ) и взаимосвязи морского права и прав человека.

ESP [*Tribunal Internacional del Derecho del Mar: la amplia jurisdicción de este tribunal y su potencial para analizar las cuestiones actuales del derecho del mar*]

El Tribunal Internacional del Derecho del Mar (International Tribunal for the Law of the Sea – ITLOS) es una de las instituciones creadas por la Convención de las Naciones Unidas sobre el Derecho del Mar de 1982. Desde su creación, ha contribuido al desarrollo del derecho internacional del mar. El objetivo de este artículo es analizar la jurisdicción y la competencia del ITLOS con el fin de identificar cómo podría contribuir la institución al desarrollo de la jurisprudencia sobre algunas cuestiones actuales como el aumento del nivel del mar, la biodiversidad en áreas fuera de la jurisdicción nacional (Biodiversity Beyond National Jurisdiction – BBNJ) y la relación entre el derecho del mar y los derechos humanos.

LEX LATA

www.czechyearbook.org
www.lexlata.pro

Lex Lata BV

ISBN/EAN: 978-90-829824-6-6

9 789082 982466